

วรรคที่สอง

๑. ธรรมสันตติปัญหา ๑๖

พระราชชาตรัสถามว่า "พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ผู้ใดเกิดขึ้น เขาจะเป็นผู้นั้น หรือจะเป็นผู้อื่น?"

พระเถระเจ้าทูลตอบว่า "จะเป็นผู้นั้นก็ไม่ใช่ จะเป็นผู้อื่นก็ไม่ใช่."

ร. "ขอพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจงอุปมาให้ข้าพเจ้าฟัง."

ธ. "พระองค์จะทรงสดับต่อไปนั้นเป็นไฉน ข้อความที่อาตมภาพจะทูลถาม: ก็เมื่อเวลาใด พระองค์ยังทรงพระเยาว์เป็นเด็กอ่อน บรรทมหงายอยู่ในพระอู่, พระองค์นั้นนั่นแหละได้ทรงพระเจริญวัย เป็นผู้ใหญ่ขึ้นในเวลา?"

ร. "ไม่ใช่อย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า, ในเวลานั้น ข้าพเจ้าเป็นเด็กอ่อนนอนหงายอยู่นั้นคนหนึ่ง ในเวลานี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่ขึ้นคนหนึ่ง."

ธ. "ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น แม้มารดาบิดาอาจารย์ และคนมีศีลมีสติปะมีปัญญาจักไม่มีนะซี, มารดาของสัตว์ซึ่งแรกปฏิสนธิ เป็นกลละ เป็นอัมพุทะ เป็นชิ้นเนื้อ เป็นแท่ง และมารดาของสัตว์ที่เป็นทารก มารดาของสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่ คนละคน ไม่ใช่คนเดียวกันดอกหรือ? คนหนึ่งศึกษาสติปะ คนหนึ่งเป็นผู้ได้ศึกษาแล้ว คนหนึ่งทำบาปกรรม มือและเท้าทั้งหลายของคนหนึ่งขาดไปหรือ?"

ร. "ไม่เป็นอย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า, ก็เมื่อเขาถามพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าอย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจะตอบอย่างไร?"

ธ. "อาตมภาพนี้แหละเป็นเด็ก อาตมภาพนี้แหละเป็นผู้ใหญ่ ในเวลานี้ สภาวธรรมทั้งหลายอาศัยกายนี้แหละ นับว่าเป็นอันเดียวกันทั้งหมด."

ร. "ขอพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจงอุปมาให้ข้าพเจ้าฟังอีก."

ธ. "เหมือนอย่างว่า บุรุษคนหนึ่งจะตามประทีป อาจตามไปได้จนตลอดรุ่งหรือไม่?"

ร. "ได้ซี พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า."

ธ. "เปลวไฟอันใดในยามแรก เปลวไฟอันนั้นหรือในยามกลาง?"

ร. "ไม่ใช่ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า."

ถ. "เปลวไฟอันใดในยามกลาง เปลวไฟอันนั้นหรือในยามสุด ?"

จ. ไม่ใช่ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า."

ถ. ประทีปในยามแรก ในยามกลาง และในยามสุด ดวงหนึ่ง ๆ ต่างหากกันหรือ ?"

จ. "ไม่ใช่ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า, ประทีปที่อาศัยประทีปนั้นนั่นแหละสว่างไปแล้วจนตลอดรุ่ง."

ถ. "ข้อนั้นฉันใด, ความสืบทอดแห่งสภาวะธรรมก็สืบทอดกัน ฉะนั้นนั่นแหละ; สภาวะอันหนึ่งเกิดขึ้น สภาวะอันหนึ่งดับไป, เหมือนกะสืบทอดพร้อม ๆ กัน, เพราะเหตุนั้น ผู้ที่เกิดขึ้นจึงได้ชื่อว่าจะเป็นผู้นั้นก็ไม่ใช่ จะเป็นผู้อื่นก็ไม่ใช่ แต่ถึงความสงเคราะห์ว่าปัจฉิมวิญญาน."

จ. "ขอพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจงอุปมาให้ข้าพเจ้าฟังให้ยิ่งขึ้นอีก."

ถ. "เหมือนอย่างว่า น้ำนมที่เขารีดออก ครั้นเวลาอื่น แปรเป็นนมส้มไป, และแปรไปจากนมส้มก็เป็นเนยข้น, แปรไปจากเนยข้นก็เป็นเบรียง, และจะมีผู้ใดผู้หนึ่งมาพูดอย่างนี้ว่า 'น้ำนมอันใด นมส้มก็อันนั้นนั่นเอง นมส้มอันใด เนยข้นก็อันนั้นนั่นเอง เนยข้นอันใด เบรียงก็อันนั้นนั่นเอง' ฉะนี้. เมื่อผู้นั้นเขาพูดอยู่ จะชื่อว่าเขาพูดถูกหรือไม่ ?"

จ. "ไม่ถูก พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า, มันอาศัยน้ำมนั้นนั่นเองเกิดขึ้น."

ถ. "ข้อนั้นฉันใด, ความสืบทอดแห่งสภาวะธรรม ก็สืบทอดกันฉะนั้นนั่นแหละ; สภาวะอันหนึ่งเกิดขึ้น สภาวะอันหนึ่งดับไป, เหมือนกะสืบทอดพร้อม ๆ กัน, เพราะเหตุนั้น ผู้ที่เกิดขึ้นจึงได้ชื่อว่าจะเป็นผู้นั้นก็ไม่ใช่ จะเป็นผู้อื่นก็ไม่ใช่ แต่ถึงความสงเคราะห์ว่าปัจฉิมวิญญาน."

จ. "พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าช่างฉลาดจริง ๆ."